

Heivlinder *Hipparchia semele*

Henk Wagenaar

Soortbeschrijving

Veel Zeeuwen hebben waarschijnlijk nog nooit een Heivlinder in de Zeeuwse natuur gezien. Omdat de soort bijna altijd met de vleugels dichtgeklapt zit en bovendien ook nog eens een prima schutkleur heeft, valt de Heivlinder nauwelijks op. Mocht je geluk hebben en toch de bovenkant van de vleugels te zien krijgen, dan kun je de mannetjes herkennen aan een grijsbruine kleur met een brede oranje band, terwijl de vrouwtjes bont zijn met oranjegele vlekken. Bij hen is de oranje tekening uitgebreider en contrastrijker dan bij de mannetjes. De onderkant van de voorvleugel heeft een oranje grondkleur, maar is niet zichtbaar als de vlinder zijn vleugels gesloten houdt. De lichte band op de achtervleugels is bij de mannetjes meestal duidelijker dan bij de vrouwtjes. Het meest opvallende verschil is echter de aanwezigheid van een donkere geurstreep in de voorvleugel van mannetjes. Deze is bij vrouwtjes afwezig.

De Heivlinder behoorde nog niet zo lang geleden tot de familie van de zandoogjes *Satyrinae*, maar is nu weer ingedeeld bij de familie van de aurelia's *Nymphalidae*.

Biotoop Heivlinder

De Heivlinder is een tamelijk schuwe vlinder die met krachtige vleugelslagen snel kan verdwijnen. Mannetjes vertonen vaak een opvallend territoriaal gedrag, waarbij ze indringers fel kunnen verjagen. Heivlinders voeden zich met nectar van verschillende planten, bijvoorbeeld koninginnenkruid, akkerdistel, braam en blauwe zeedistel.

De Heivlinder heeft een voorkeur voor schrale zandgronden. Vooral in open

duinen, op warme hellingen met korstmossen en smalbladige grassen als duinzwenkgras en buntgras kan de Heivlinder zich (nog) handhaven. Deze grassoorten zijn de waardplanten van de Heivlinder. Het reliëf van duinpannen, hellingen en valleien vormt een gunstig

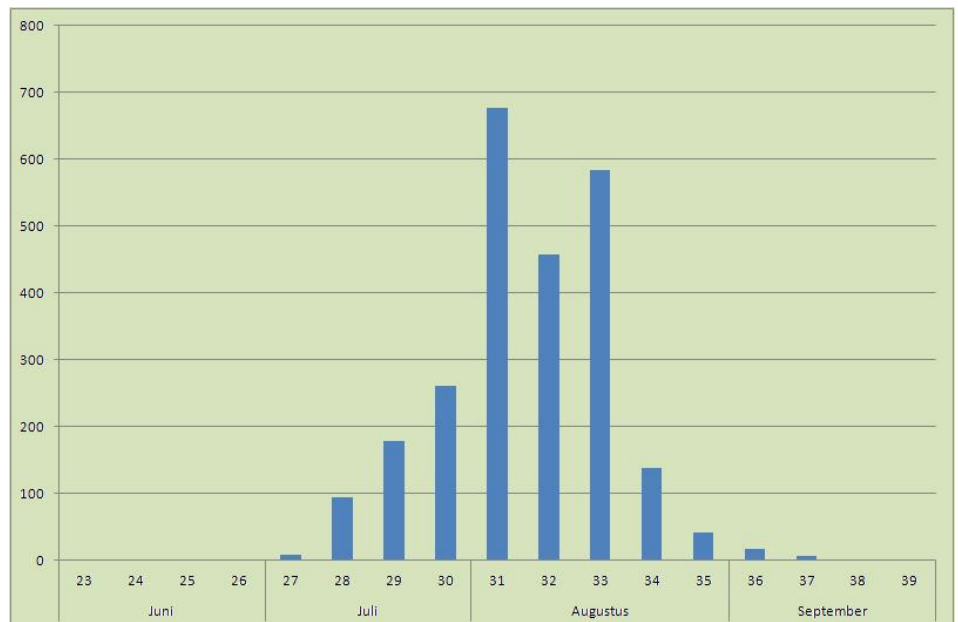
microklimaat. Dit zijn locaties die snel kunnen opwarmen als de zon schijnt. Open stukken zand en een korte vegetatie zijn kenmerkend voor deze terreinen.

Heivlinders hebben behoefte aan door de zon beschenen plekken kale bodem die min of meer beschermt zijn tegen de wind. In de nabijheid dient een voldoende groot nectaraanbod aanwezig te zijn. Ook de aanwezigheid van bomen is belangrijk, omdat de Heivlinder schaduw moet kunnen vinden bij zeer warm weer.

Eitjes worden onnauwkeurig afgezet in de open vegetatie, meestal op graspollen met kale grond er omheen. Vanaf begin september tot eind juni van het volgende jaar kunnen rupsen van de Heivlinder worden waargenomen. De soort overwintert als half volgroeide rups. De rupsen zijn bleekgeel van kleur met vijf brede bruine lengtestrepen. Verpopping vindt in het voorjaar plaats in een kleine holte in de grond, die door de rups met een zijden spinsel bedekt is. Mannetjes komen negen tot zestien dagen eerder uit dan vrouwtjes. De maximaal waargenomen levensduur bedraagt zestig dagen. De Heivlinder vliegt van begin juli tot half september in één generatie. De top van de vliegperiode ligt rond begin augustus.

Ontwikkeling in aantal en verspreiding

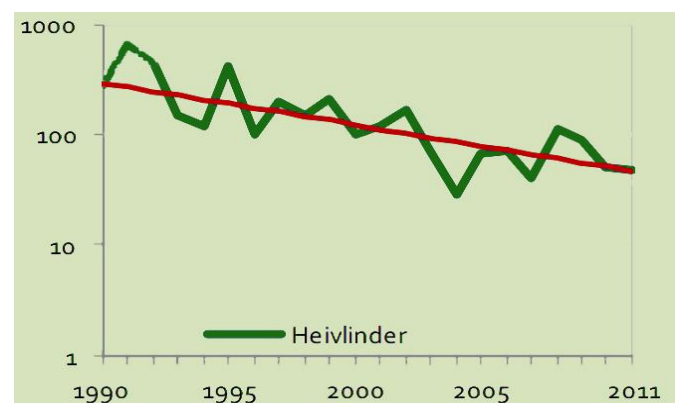
In Nederland is de Heivlinder een vrij schaarse standvlinder die voorkomt op de hogere zandgronden in het binnenland en in de duinen. De soort staat op de Rode Lijst als gevoelig. Helaas laat de trend van de afgelopen 20 jaar een flinke achteruitgang in aantallen zien.

Vliegtijdendiagram Heivlinder

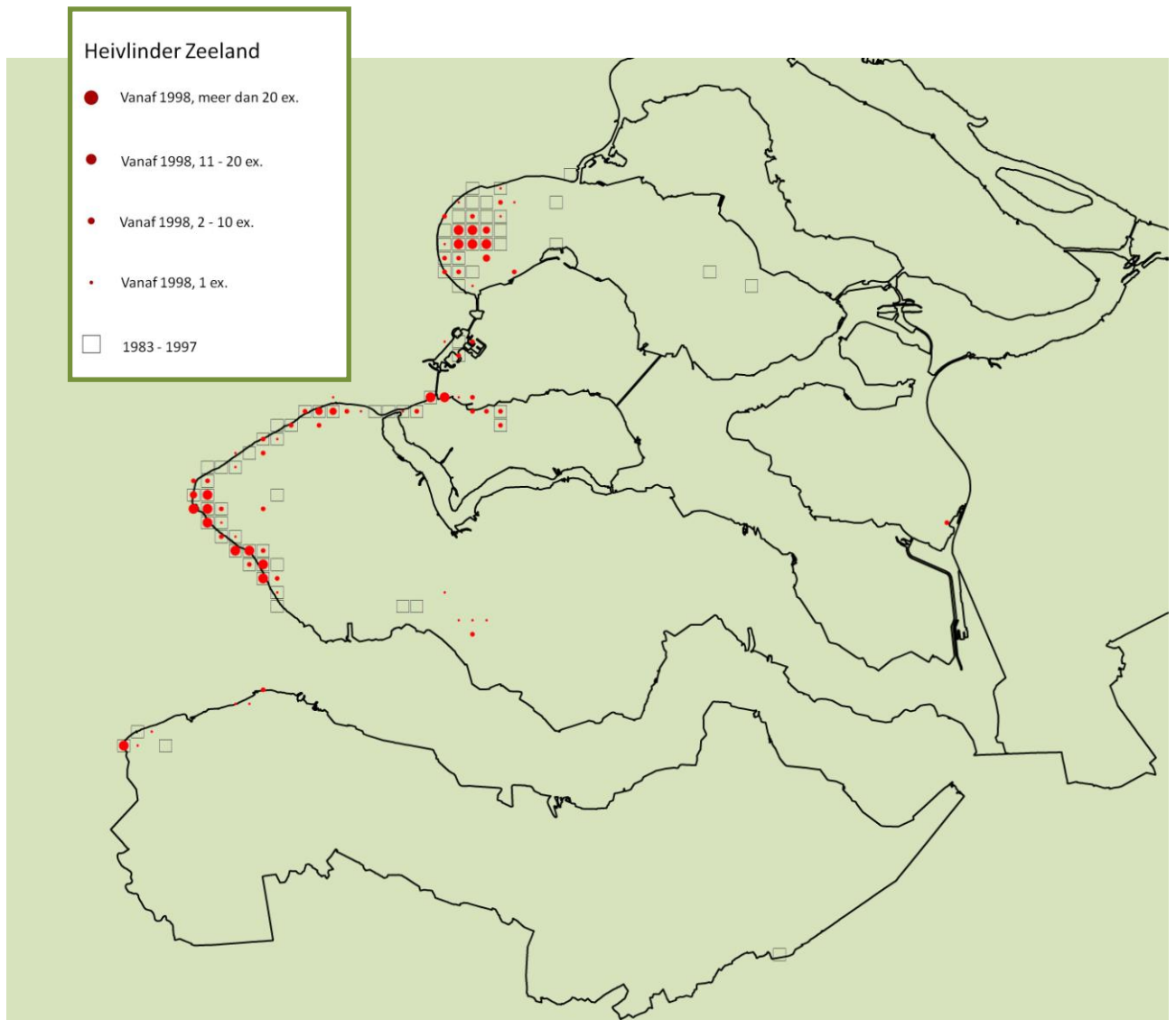
In Zeeland is de Heivlinder een (vrij) zeldzame soort met een gering aantal vindplaatsen langs de kust. De trefkans om een Heivlinder te zien is niet zo groot.

Voor de Zeeuwse situatie is een vergelijking gemaakt tussen de onderzoeksperiode van 1983 - 1997 en van 1998 - 2012. Dit is zichtbaar gemaakt op de verspreidingskaart.

Trendlijn Heivlinder

Uit deze verspreidingskaart is een aantal conclusies te trekken. Allereerst valt op dat de soort alleen in het westen van Zeeland wordt aangetroffen. In het oosten van onze provincie zullen we geen Heivlinders tegenkomen. De relatie met de kuststrook, dus de duingebieden, is overduidelijk. In het reliëf van duinhellingen, duinpannen en duinvalleitjes heerst blijkbaar een gunstig microklimaat waar de Heivlinder zijn optimale leefgebied heeft. Concentraties van deze soort zitten vooral in de duinen tussen Dishoek en Westkapelle en op de Kop van Schouwen. Ook in de duintjes aan de noordwestkant van Noord-Beveland en bij de inlaag Keihooft (Noord- Beveland) zijn Heivlinders gezien.

Opvallend is verder dat in het Sloegebied op Zuid-Beveland Heivlinders zijn waargenomen. Dit zegt iets over de mobiliteit en het pioniersgedrag van de Heivlinder. Tenslotte is het bijzonder dat de soort op de dekzandgebieden in het oosten van Zeeuws-Vlaanderen ontbreekt. Waarnemingen van Heivlinders buiten de kuststrook zijn waarschijnlijk zwervers geweest.

In de duinen op de Kop van Schouwen lijkt de soort achteruit te gaan. De oorzaak is onduidelijk. Is er onvoldoende naar deze soort gezocht? Is het gebied ongeschikt geworden voor de Heivlinder?

Knelpunten

De Heivlinder blijkt te maken te hebben met verschillende knelpunten. Verlies van geschikte leefgebieden zal een belangrijke oorzaak zijn van achteruitgang. Uit het bovenstaande is gebleken dat de primaire duinenrij een heel belangrijk leefgebied is voor de Zeeuwse populatie van de Heivlinder. De grote vraag is: hoe maak je leefgebieden voor de Heivlinder geschikt, zonder de kustveiligheid in gevaar te brengen.

Een ander knelpunt is dat we nog te weinig weten van de verspreiding en ontwikkeling van de waardplanten die van belang zijn voor de Heivlinder. Voor het duurzaam voorkomen van een (deel)populatie van deze soort is dat van belang. Hiernaar zal nader onderzoek moeten worden verricht.

Ook is nog onduidelijk of de geconstateerde achteruitgang van deze soort te maken heeft met verschillen in onderzoeksintensiteit. Is er voldoende gericht gezocht naar deze vrij lastig herkenbare soort?

Doelstelling

We stellen ons tot doel om het huidige leefgebied van de Heivlinder te verbeteren om zo de populatie te vergroten. Daarbij zullen de nu al bekende oorzaken van achteruitgang worden aangepakt. Tevens zullen we door onderzoek en inventarisaties zicht proberen te krijgen op zaken waar we nu nog te weinig van weten.

Actieplan

- Overleg met Floron en KNNV over de verspreiding van waardplanten in Zeeland is zinvol. Dit maakt gericht onderzoek naar het voorkomen van de soort mogelijk eenvoudiger.
- Tevens is gericht onderzoek nodig in die gebieden waarvan bekend is dat de Heivlinder er in de eerste onderzoeksperiode nog wel voorkwam, en in de tweede onderzoeksperiode niet meer. Vraag is of de soort daar nu nog voorkomt en zo niet, wat een mogelijke oorzaak zou kunnen zijn van de verdwijning op die plaatsen. Het is daarbij belangrijk te beginnen met de voornaamste bolwerken in Zeeland, de zuidwestkust van Walcheren en de Kop van Schouwen. Immers, als de soort daar achteruit blijft gaan, is dat een direct gevaar voor de Zeeuwse populatie. Vervolgens moet worden gekeken of de Heivlinder nog voorkomt in het Sloegebied, bij de inlagen op Noord-Beveland en op Neeltje Jans.
- Op basis van de plaatsen waar de soort voorkomt én de gegevens over het voorkomen van de waardplant, dient het onderzoek gericht uitgebreid te worden naar nieuwe locaties waar de soort zou kunnen voorkomen.
- Als er wel potentieel geschikt leefgebied is gevonden, maar er geen Heivlinders worden aangetroffen, wordt onderzocht wat hiervan de oorzaak zou kunnen zijn.
- Overleg met de belangrijkste terreinbeheerders van de Zeeuwse duingebieden is nodig. Met Waterschap Scheldestromen, Stichting Het Zeeuwse Landschap, Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten moeten we proberen afspraken te maken ter verbetering van het leefgebied van de Heivlinder.

Er zijn nogal wat overeenkomsten in de leefgebieden en het verspreidingspatroon van de Heivlinder en de Kleine parelmoervlinder. Waar mogelijk kunnen maatregelen en actieplannen voor beide soorten worden samengevoegd en elkaar versterken om dubbel resultaat te boeken!